

Staatscommissie rechtsstaat
Voorzitter Prof. Dr. H. Kummeling
Turfmarkt 147
2511 DP DEN HAAG

Utrecht, 17 juli 2023

Ref.nr: 24.2023/MF-GDI
Betreft: reactie op uitnodiging 2 mei 2023

Geachte heer Kummeling,

U schreef ons een uitnodiging om per brief te reageren op onze ervaringen met de rechtsstaat. Graag maken we daarvan gebruik. Wij stellen ons eerst nog even voor:

Over de NVVK

De NVVK is sinds 1932 de grootste branchevereniging voor schuldhulp en financiële dienstverlening. De vereniging zet zich in voor kwaliteitsstandaarden voor de dienstverlening (de NVVK Belofte). Zij bewaakt de kwaliteit van de lidorganisaties via het Kwaliteitskader. Ook zet zij zich in voor vakmanschap van medewerkers (de Kennisbank). De NVVK doet ook aan belangenbehartiging via lobbyactiviteiten.

Wie zijn we?

NVVK-leden zijn kredietbanken, gemeenten en particuliere organisaties voor schuldhulpverlening of bewindvoering (Wsnp en beschermingsbewind). Onze 115 leden vertegenwoordigen alle sociale kredietbanken, ruim 94% van de gemeenten (of hun opdrachtnemers) die de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening uitvoeren, 20% van de professionele beschermingsbewindvoerders, veel budgetbeheerders en -begeleiders en schuldhulpverleners voor ondernemers.

Met wie werken we samen?

Bij ons werk houden we de belangen van schuldeisers in het oog en maken we met zoveel mogelijk (koepels van) schuldeisers werkafspraken over een efficiënt minnelijk schuldhulpverleningstraject. Ook werken we samen met verwante organisaties, brancheverenigingen en ministeries.

Uw vraag

Uw uitnodiging is bijzonder. Om te beoordelen wat de rechtsstaat moet zijn met het oog op de mensen waar wij voor staan zijn we niet gewend te adviseren. De rechtsstaat is het fundament waarop ons werk is gebaseerd en je wilt het liefst vertrouwen op dat fundament.

Helaas zijn er gebreken ontstaan en moeten we nu wel een inspectie uitvoeren, en mogelijk het fundament versterken.

Wij hebben in de bestaansgeschiedenis van de NVVK altijd geprobeerd signalen vanuit de uitvoering van de financiële hulpverlening, over wetten en regels die goede hulpverlening mogelijk maken of juist belemmeren, aan de orde te stellen. Over schulden is veel in regels en wetten vastgelegd op verschillende niveaus, van Grondwet en Burgerlijk Wetboek tot en met veel diverse materiewetgeving op allerlei gebieden. Het gaat immers over bezit (vorderingen) en de (on-) mogelijkheden die te voldoen, over boetes en verhogingen, en incasso. In zowel het publieke-, als het private verkeer tussen overheden, ondernemingen en inwoners. Waarbij problematische schulden na incassopogingen van privaat altijd ook een publiek probleem worden: de gemeente moet hulp bieden (Wgs), of als dat niet lukt de rechtbank (Wsnj). De positie van de schuldeiser (publiek- of privaat) is sterk verankerd in wet- en regelgeving, die van de hulpvrager minder. De rol van de overheid is prominent (ook als grootste schuldeiser).

De urgentie zien we

De Toeslagenaffaire, maar recent ook nog de Kamerbehandeling van de 'samenloop regelingen en effect op toeslagen' waardoor minstens 5.000 gezinnen langdurig onder de armoedegrens moeten leven, zijn voorbeelden waarin burgers onvoldoende beschermd blijken tegen willekeurige machtsuitoefening door de overheid. Die bescherming blijkt ook onvoldoende in de breder toegepaste algoritmes waarmee inwoners op risicoprofiel worden geclassificeerd, met soms grote consequenties. Die algoritmes worden gemaakt door mensen, en al dan niet bewuste discriminerende - en soms zelfs racistische - vooroordelen blijken door te werken in systemen. Ook hier hebben we pijnlijke voorbeelden van gezien.

Er is dus echt iets aan de hand

Cruciaal in de verhouding tussen overheid en inwoner is de basis waarop de rechtsstatelijke cultuur is gebouwd. En de laatste decennia is die basis meer gevormd door wantrouwen en tegengaan van mogelijk misbruik, dan van vertrouwen. Daar ligt in de kiem een bron van wat er mis is gegaan.

Versterkt door een niet goed functionerende wisselwerking tussen beleid en regelgeving, en ervaringen in de uitvoeringspraktijk die daar regelmatig mee botst. Waarbij ook wij erkennen dat we kritisch naar onszelf moeten kijken naar bijvoorbeeld de Toeslagenaffaire. Van tevoren is er gewaarschuwd voor het gekozen uitgangspunt van bevoorschotting, en jaarlijks is melding gemaakt van 'dweilen met de kraan open' als gevolg van toeslag-terugvorderingen in de schuldhulp. Maar de barricaden zijn we er niet mee opgegaan, terwijl dat met de wijsheid van nu best had gemogen.

Nu kunnen we alleen nog maximaal inzetten op reparatie en daarin kunnen we met Sociale Banken Nederland (initiatief van de NVVK) gelukkig wel een goede bijdrage leveren.

Wat is nodig?

Dat is moeilijk in een paar woorden samen te vatten, we spreken hierover graag verder in het vervolg. Maar een poging, van meer algemeen naar concreet:

- Een rechtsstatelijke cultuur waarin het uitgangspunt is in het sociaal domein dat de overheid van en voor inwoners is en er van uitgegaan mag worden van wederzijds vertrouwen.
- De zelfreflectie van de rechterlijke macht op 'de menselijke maat' toepassing geven.
- De menskracht bij de rechterlijke macht op orde brengen.
- De toegang tot het recht voor lagere middengroepen en kleine zelfstandigen mogelijk te maken (hoge kosten vormen nu een belangrijke drempel).
- Goede 'checks and balances': bijvoorbeeld een Eerste Kamer die toetst op uitvoerbaarheid en doelmatigheid.
- Dat vertrouwen geldt ook voor handelingsbevoegdheden in de uitvoering: top-down aansturing en nadruk op rechtmatigheid, controle en administratieve verantwoordingsplicht zijn doorgeslagen. Meer regelruimte maakt wetten en regels minder rigide. "Mensen boven regels". De professionele afweging is die in de balans tussen rechtmatigheid, impact op de persoon en samenleving en kosten/baten afweging. Faciliteer en vertrouw de uitvoering, en neem ervaringssignalen van inwoners en de uitvoering serieus in beleid en beleidsaanpassing.
- Het faciliteren van redzaamheid van inwoners. Digitaal, telefonisch, face-to-face.
- Goede sociale advocatuur, lage drempels (Griffierecht en lage inkomens).
- Aanpakken van de onvrede als gevolg van het gebrek aan uniformiteit in rechtspraak. Op ons gebied: het blijft vaak bij lagere rechtspraak omdat er weinig geld is voor hoger beroep.
- De 'verdienmodellen' in de rechtspraak door derden aanpakken, zoals bij de 'bemiddelaars' bezwaar WOZ, bulkaanvragen WOO etc.

Heel concreet voor onze sector:

- De rechtsbescherming van schuldeisers afbakenen met afspraken over incassobeleid, kleine schulden klein houden, meewerkplicht bij betalingsregelingen en vastleggen van reactie-termijnen, ook voor de hulpverlening.
- Voor multi-problem huishoudens is een 'escalatieladder' ontwikkeld voor conflicterende wet- en regelgeving en bijzondere casuïstiek (PMM). Dit verdient navolging op andere probleemvelden in het sociaal domein, ook voor het armoede- en schuldendomein.

Wij zijn graag bereid hier nader met u over van gedachten te wisselen en hopen zo een eerste aanzet te hebben kunnen geven.

Met vriendelijke groet,

Marco Florijn
Voorzitter NVVK